

Vähemtuntud harilik tamm

REIN SANDER

**Tamm on meil ikka olnud jõu, vägevuse ja pikaealisuse sümbol. Võimsaid tamme-
puid ning ilusaid tammikuid kasvab palju, aga on olemas ka põnevaid sorte.**

Haljastuses ja koduaias on hinnatud hariliku tamme (*Quercus robur*) püramiidvorm 'Fastigiata', mis on ilusa kitsa, kõrgusesse pürgiva võraga ja võtab vähe ruumi. Teda paljudatakse tavaliselt tõrukülvist: kümnest noorest tammest saab kindlasti kaks-kolm püramiidja võraga puud. Vähem levinud on leinavorm 'Pendula'.

Ilus on lõhislehine sort 'Pectinata' (mõnikord peetakse seda omaette alamliigiks). Sarnase välimuse, kuid veel kitsamate lehehõlmadega on ka sort 'Stryptemonde'. Ka lõhislehise tamme tõrudest kasvab väga erineva lehekujuga taimi: mõnel on ilusad peenelt lõhistunud lehed, teisel aga suured latakad nagu labakindad.

Mina sain lõhislehise tamme umbes 35 aastat tagasi Jaan Tänavotsalt *Q. pectinata* nime all, kolimiste käigus olen teda paar korda ümber istutanud. Praegu on ta umbes kuue meetri kõrgune kahar puu ja on juba hulga aastaid kandnud tõrusid.

Tõrud talveks külma kaevu

Aga tõrud idanevad halvasti. Paar aastat proovisin sügiskülvi, kuid ei saanud ühtki tõuset. Ometi tärkasid tavaliselt tammelt korjatud tõrud naaberpeenras kenasti! Katsetasin kevadkülvi – selleks tuleb tõrusid teatavasti stratifitseerida, kuid keldris niiskes liivas hakkasid need kesktalvel hallitama või kuivasid krimpsu.

Lõpuks võtsin plekkpurgi, tegin selle auguliseks, et vesi läbi käiks, täitsin tõrudega ja uputasin kempsupotti. Aga inimene ei istu kogu aeg seal ega tõmba värsket külma vett peale. Püsiva temperatuuri hoidmiseks on korralik salvkaev palju parem.

Põrandaküttega ruumis hakkasid tõrud purgis idanema. Jaanuaris olid idud juba paari sentimeetri pikkused ja ma ei julgenud neid kauem purgis pidada. Õnneks oli sel talvel maa sula, kaevasin purgi mulda ja katsin paksu lehekihiga. Kevadel said tõrud esimesel võimalusel peenrasse külvatud.

Umbes kolmandik tõusmetest näitas sama nägu kui emapuu, mõne le-

'Timuki' hakkab juuni lõpus võtma suvist punakat tooni. Salaspilsi botaanikaed.

Väga omapäraste lehtedega sort 'Cucullata' juuni alguses.

hed olid veelgi kitsamate hõlmadega. Aga mida ilusam leht, seda aeglasem kasv, aastas vaevalt kümmekond sentimeetrit.

Värvilised sordid

Puukoolidest tasub otsida selliseid sorte nagu kollaste lehtedega 'Concordia', bordoopunane 'Purpurea' või valgekirju 'Argenteomarginata'. Kõige haruldasem on aga vist 'Umbraculifera', mis kasvatab mõne meetri kõrguse vihmavarjukujulise võra.

Omapärane on ka 'Cucullata', millel on terveservalised, kiilja aluse ja lusikakujuliselt välja veninud labaga lehed. Ta kasvab keskmise kõrgusega puuks.

Läti sort 'Timuki' on pärit kunagisest samanimelisest talupargist Bauska lähe-

Lõhislehine sort 'Pectinata' sügisel Kubjal.

dal. Ta on kena karminpunane puhkedes ja siis uuesti suve teisel poolel. Ilus suur 'Timuki' kasvab Salaspilsi botaanikaaias, kus teda on ka paljudatud. Meil see sort alles hakkab levima.

Mõnel tammel püsivad koltunud lehed okstel kogu talve. See "talitamm" on lihtsalt hariliku tamme teisend.

Palju vähem leidub meil harilikule tammele lähedast kivitamme (*Q. petraea*). Looduses seda liiki meil ei kasva, tegu on istutatud puudega. Kivitamme tunneb hõlpsasti ära lehelaba aluse järgi, see läheb sujuvalt üle leherootsuks. Harilikul tammel on lehelaba alusel väikesed sisselõiked. Kivitamme sortidest on ilus punaste lehtedega aeglasekasvuline 'Purpurea'.

REIN SANDER